

DOI 10.54596/2309-6977-2022-2-34-39

УДК 372.881.111.1

МРНТИ 10.02.03

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІНДЕГІ «ИНГРЕССИЯНЫҢ» МАҢЫЗЫ

Нұрсейітов А.С., Абдыхалықова А.М.

(e-mail: alex55795579@gmail.com)

*М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті, Петропавл, Қазақстан,
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразиялық Ұлттық Университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан*

Аңдатпа

Ағылшын тілі мұғалімдерін дайындау ісінде құзыреттіліктің бірі болып мәдениаралық қарым-қатынас субъектісін қалыптастыру болып табылады. Сондықтан бұл бағыттағы мәселені шешу жолдарын табу мақсатында осы мақалада Тектология: жалпы-ортақ ұйымдастырушылық ғылымы (кейін – тектология) әдісінің бірін, нақты айтқанда «ингрессияны» қолдану ұсынылып отыр. Сонымен қатар бұл мақала тектология ғылымының авторы А.Богдановтың адамзаттың эволюция барысында тілдің шығу тарихына қатысты тұжырымдарына сүйенеді.

Мақаланың теориялық бөлігінде, алдымызға қойған тұжырымдарымызға сәйкес келетін, шетелдік ағылшын тілі мұғалімдерінің оқыту әдістері талқыланды. Тұжырымдардың тәжірибелік жағын тексеру мақсатында қызмет атқарып жүрген ағылшын тілі мұғалімдері арасында сауалнама жүргізіліп, қойылған пайымдаулар өз дәлелін тапқан болатын.

Түйінді сөздер: сабақ беру әдістері, ағылшын тілі, тектология, «ингрессия», құзыреттілік, мәдениаралық қарым-қатынастар.

ЗНАЧЕНИЕ «ИНГРЕССИИ» В МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Нурсейитов А.С., Абдыхалықова А.М.

(e-mail: alex55795579@gmail.com)

*Северо-Казахстанский университет им.М. Козыбаева, Петропавловск, Казахстан,
Евразийский Национальный Университет им. Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан*

Аннотация

Формирование субъекта межкультурной коммуникации одна из задач компетентностного подхода в деле подготовки преподавателя английского языка. Поэтому, с целью поиска решений в данном направлении, в этой статье предлагается применение одного из методов Тектологии: всеобщей организационной науки (далее – тектология), а именно «ингрессии». Вместе с тем, данная статья опирается на выводы, сделанные автором тектологии А.Богдановым, касательно вопроса возникновения языка в процессе эволюции человека.

Теоретическая часть статьи охватывает исследования преподавателей английского языка из разных стран, чьи методы были наиболее близки к выдвигаемой гипотезе. Для практической проверки гипотезы был проведен опрос среди практикующих преподавателей английского языка, в результате которого выдвигаемые положения получили свое подтверждение.

Ключевые слова: методы преподавания, английский язык, тектология, «ингрессия», компетентность, межкультурная коммуникация.

IMPORTANCE OF «INGRESSION» IN ENGLISH TEACHING METHODOLOGY

Nurseitov A.S., Abdykhalykova A.M.

(e-mail: alex55795579@gmail.com)

M. Kozybayev North Kazakhstan university, Petropavlovsk, Kazakhstan,

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Abstract

Educating a cross-cultural communicative person is one of the competency-based objectives in English teacher training. Therefore, in order to find solutions in this direction, this article proposes the application of the method of Tektology: general organizational science (hereinafter – tektology) which is called «ingression». Also, this article is based on the conclusions made by author of tektology on the emergence of language in the process of human evolution.

The theoretical part of the article covers the scientific works of English language teachers from different countries whose methods are close to the hypothesis. In order to test and prove the hypothesis there was a survey among English language teachers which results confirmed the hypothesis.

Keywords: teaching methods, English language, tektology, «ingression», competency, intercultural communication.

Кіріспе

Қазақстан Республикасы Президентінің «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» жолдауында «Ғылымды дамыту – біздің аса маңызды басымдығымыз» деп ерекше мақсаттарымыздың бірі қойылған [1]. Бұл басымдығымызды жүзеге асыру барысында әлемдік ғылымның маңызды рөлі анық. Қазіргі таңда әлемдік ғылыми қауымдастықта ағылшын тілінің орны ерекше екендігі барлығымызға мәлім. Сондықтан ағылшын тілін оқытуды дамыту үрдісі кең таралып, жаңа әдіс-тәсілдердің қолданылуына жол ашылып жатыр.

Сонымен қатар, С.Құнанбаеваның пайымдауына сүйенетін болсақ, заманауи білім беру жүйесіне қойылатын талаптарға тұлғаның жылдам өзгеріп жатқан қоғамдағы үрдістерге дер кезінде жауап беру қабілеті жатады. Сондықтан қазіргі таңда білім беру жүйемізде құзыретті мамандарды дайындау жобасы қабылданған. С.Құнанбаеваның пайымдауынша бұл әдіс субъектінің алған іргелі білімін интериоризациялауға және оның жүйелі әрі бағыттаулы қалануына мүмкіндік береді [2, 7 б.].

Осыған орай бұл мақаланың мақсаты жүйелік ғылымдар қатарына жататын тектологияның «ингрессия» заңдылығын ағылшын тілін оқытудағы маңызын, яғни құзыретті тұлғаны дайындау үрдісіндегі тиімділігін көрсету болып табылады.

Зерттеу әдістері

«Ингрессия» ұғымын толыққанды ашу мақсатында алдымен тектология ұғымын анықтағанымыз жөн. Бұл ғылымның авторы Александр Богдановтың пайымдауынша тектология бүкіл адамзаттың тәжірибесін алып, оны тек ұйымдастырушылық жағынан қарастырады [3, 32 б.]. Басқаша айтқанда әлемдегі барлық құбылыстардың қалай ұйымдастырылғанын, құрастырылғанын зерттейді. Сондықтан тектология заңдылықтары кез-келген құбылыстың ұйымдастырушылық негізіне кіреді. Осы заңдылықтардың бірі «ингрессия» болып табылады.

«Ингрессия» кез-келген құбылыстардың ортақ байланысы [3, 101 б.]. Мысалы түрлі тілде сөйлейтін адамдардың бір-бірін түсінуі үшін аудармашы қажет. Бұл жерде аудармашы адамдардың бір-бірімен қатынасқа түсуіне әкелген ұйымдастырушылық байланыс, яғни «ингрессия» болып табылады. Бұл байланыссыз адамдар бір-бірін түсінбей, қоғамдық қатынас болмас еді. Сондықтан «ингрессия» кез-келген

құбылыстарды байланыстырып қана қоймай, олардың пайда болу себебі болып табылады.

«Ингрессия» ұғымын анықтап алған соң оның сипатына көшкеніміз жөн. Біріншіден, кез-келген құбылыстарды байланыстыру үшін «ингрессия» әр құбылыспен ортақ байланыстырушы элементке ие болуы қажет [3, 99 б.]. Біздің мысалымызда аудармашы сәйкесінше екі тілді білуі керек, яғни бір тараппен байланысқа түсу үшін бір тілді, екінші тараппен – басқа тілді. Сонда аудармашы әр тараппен ортақ тілге ие болып тұр, яғни «ингрессия» рөлін атқарады.

«Ингрессияның дүниетанымдық маңызы» бөлімінде Александр Богданов филология саласына қатысты мынадай мысалдарды келтірген. Сөздің шығу тарихын анықтау барысында тіл мамандары сөздер арасында көптеген «ингрессияларды» енгізеді. Мысалы орыс тіліндегі «жена» мен «земля» арасындағы ортақ түбірді «gen» – «туу» шығару үшін көптеген «ингрессиялар» қажет. Осындай-ақ неміс тіліндегі «Meer» – теңіз, «Erde» – жер, – ортақ түбірмен «mard» – «бөлшектерге бөлу», «ұсақтау». Ал мысалы орыс тіліндегі «такт» пен «тактика» керісінше түрлі «ингрессиялық» қатарға жатады. «Такт» сөзі латын тілінен келген «tango» – «сезу», «ұстап көру» деген сөзден шыққан, ал «тактика» грек тілінен келген «tattw» – «құрамын», «саламын» (мысалы үйді) деген сөзден және сонымен қатар «тектология» сөзі де осы сөзден құрастырылған [3, 116 б.].

Екіншіден, «ингрессияның» пайда болуы үшін оның ұйымдастырушылық күші қарсы бағытталған күштерден асуы қажет. Ұйымдастырушылық күш – жиынтық бөліктерінің сомасы жиынтықтан көп дегенді білдіреді. Бұл кенеттен пайда болған артықшылық емес. Бұл жерде жиынтық қарсы тұрған күштерге қарағанда тиімді ұйымдастырылған деген сөз [3, 66 б.].

А.Богданов «ингрессия» заңдылығын тілдің пайда болуы мәселесіне қолданғаны нәтижесінде Л.Нуарэнің теориясын дәлелдеген болатын. Бұл теорияға сәйкес тіл адамдардың біріккен еңбегінде пайда болған деп пайымдалған [3, 121 б.]. Адамның еңбегі коммуникативті байланыстың барлық түрін толыққанды қамтиды. Мысалы кез-келген жұмыс түрін орындау үшін адам, сәйкес тілді біле тұра, басқа адамдармен қатынасу, яғни жұмысты жоспарлау, оны тікелей орындау және нәтижелерін бағалау үшін өз ойын жеткізуді жазу, айту, оқу, тыңдау арқылы жүзеге асырады. Бұл жерде ұйымдасқан, біріккен еңбек коммуникацияның барлық түрлерін біріктіреді, яғни ол «ингрессия» рөлін атқарады. Сондықтан, мысалы, С.Құнанбаева өзінің монографиясында когнитивті-лингвомәдени әдістемені жан-жақты қарастырып, бұл көзқарастың тиімділігін ағылшын тілі мамандарын дайындаудағы басты талаптарға жатқызады [2, 7 б.]. Себебі когнитивті-лингвомәдени көзқарас адам іс-әрекетінің, яғни еңбегінің бір бөлігі бола тұра, оны коммуникация жағынан қарастырады. Басқаша айтқанда адамзат өзінің біріккен еңбегінде байланыстың барлық түрін ойлап-тауып, оны әрдайым дамытып, қолданып жатыр. Осылайша, А. Богданов «ингрессия» заңдылығын бұл мәселеде қолданып, құбылыстың басты іргесін тауып қана қоймай, оның жүзеге асырылу жүйесін де көрсеткен.

Жоғарыда аталып өткен ұғымдар мен ғылыми әдістер, жалпы ғылыми әдістерді есептемегенде, алдымызда тұрған мәселенің талқылануында қолданылатын негізгі жол болып табылады.

Зерттеу бағытымыздың басты жолын анықтап алып, «ингрессияның» тікелей ағылшын тілін оқытудағы рөлін, түрлі зерттеулерге сүйене отырып, анықтауымызға болады.

Зерттеу нәтижелері

Қазіргі таңда ағылшын тілін оқыту әдістемесіндегі зерттеушілер әлеуметтік байланыстардың түріне орай оқыту тәсілдерін ұсынуда. Мысалы, филиппиналық зерттеуші өзінің мақаласында «web blog» әдістемесіне аса көңіл бөлген болатын. Оның айтуынша ғаламтордағы блогтарды жүргізу студенттерге алған білімдерін қолданып қана қоймай, сонымен қатар оларды күнделікті өмірмен байланыстыруға мүмкіндік береді [4, 18 б.]. Ал Чили Республикасының зерттеушілер тобы қойылымдардың ағылшын тілін оқытудағы оң әсерін көрсеткен [5, 9 б.]. Олардың пайымдауынша студент қойылымдағы іс-әрекеттерді орындау барысында сөздерді, сөз тіркестерді есінде сақтаумен қатар, олардың қолданылу ретін түсініп біледі [5, 1 б.]. Қытай зерттеушілері ағылшын тілін оқытудағы оқиғалық әдісті ұсынған. Олардың пайымдауынша студенттер белгілі-бір оқиғаға қатысу барысында шетел тілін толыққанды, ашық, жылдам және саналы түрде қолданады [6, 102 б.]. Көріп отырғанымыздай, жоғарыда көрсетілген барлық зерттеулер өздерінің негізінде ағылшын тілін оқытудағы нақты өмірлік жағдайларда, яғни тәжірибелік әрекетте меңгерілуіне сүйенеді. Бұл жерде «ингрессияның» негізгі сипатын көрсетуге болады. «Ингрессия» қаншалықты терең болса, байланыстың ұйымдастырушылық күші соншалықты болады [3, 207 б.]. Осы талқылауға қатысты алсақ, адам тілді тікелей тәжірибеде қолданған кезде тілдің меңгерілуі жылдам әрі сапалы болады. Себебі сөздер мен сөз тіркестер іс-әрекеттермен түрлі жақтан терең байланысқа түседі. Нақтылай айтсақ бұл жерде сезім, эмоциялар, дененің қозғалыстарынан бастап адамның ішкі ойлануына дейінгі үрдістер жүзеге асырылады. Келесі мысалда «ингрессияның» тағы бір қолданылуын көрсетуге болады. Тайландтық Kasetsart университетінде жүргізілген зерттеуге сүйенетін болсақ, ағылшын тілінде жазу қабілетін дамыту мақсатында студенттер басқа стратегияларға қарағанда әлеуметтік стратегияны таңдайтындары анықталған болатын [7, 58 б.]. Студенттер стратегияларды таңдау барысында ең жалпы және жақсы меңгерілген тілдік тәжірибеге сүйенеді. Басқаша айтқанда олар өздеріне ең түсінікті әдісті таңдаған. Ал бұл әдістің түсінікті болуы, олардың әлеуметтік қарым қатынаста тілді толыққанды, жан-жақты қолдану тәжірибесінен келіп шығады.

Индонезиялық зерттеушілер болса, ағылшын тілінде сөйлеу қабілетін дамыту үшін студенттердің тақырыптарды өз еріктерімен таңдап, «ұнату» сезіміне қарай бағытталған әдістемені ұсынған. Осының негізінде студенттердің оқуға деген құштарлығы артып, ағылшын тілін меңгерудегі оң жетістіктері тіркелген болатын [8, 40 б.]. Бұл жерде «ингрессия» рөлін адамның меңгерілген тәжірибесі атқарады, яғни адамның белгілі бір тақырыпты ұнатуы бұл тақырыпта қаншалықты білікті екендігіне байланысты болады. Адамның ана тіліндегі белгілі бір тақырып бойынша біліктілігі - «ингрессияның» терең екендігін көрсетеді. Сондықтан да студентке ұнайтын тақырып бойынша ағылшын тілін меңгеру әлдеқайда жақсырақ жүреді. Сонымен қатар, жоғарыда аталған тұжырымдарды тәжірибелік жағынан тексеру мақсатымен, қызмет атқарып жатқан жиырма ағылшын тілі мұғалімдері арасында сауалнама жүргізілген. Бұл ағылшын тілі мұғалімдері Петропавл қаласындағы мемлекеттік, жеке меншік мектептерінде және түрлі мекемелерде қызметін атқарып жүр. Сауалнаманың нәтижесі төмендегі №1 кестесінде көрсетілген.

№1 Кесте – Ағылшын тілін оқыту әдістемесіндегі «ингрессия» заңдылығынан шығатын пайымдауларды тексеруге бағытталған қызметін атқарып жүрген ағылшын тілі мұғалімдерінен алынған сауалнама

№	Сұрақтың толық нұсқасы	Жауаптар және олардың пайыздық үлестері	
1	Тілдің әлеуметтік еңбекте пайда болғанымен келісесіз бе?	Ия 90.5%	Жоқ 9.5%
2	Қандай келтірілген жағдайларда студент тақырыпты жақсырақ меңгереді?	Қызықты және нақты өмірлік, тәжірибелік тапсырманы орындаған кезде 95.2%	Оқулықтағы жаттығулар арқылы 4.8%
3	Студентте белгілі бір тақырыпта ана тілінде тәжірибесі мол болса, бұл салада ол ағылшын тілін тез меңгереді деген тұжырыммен келісесіз бе?	Иә 100%	Жоқ 0%

Бірінші сұрақ бұл мақаланың тірек пайымдауын тексеруге бағытталған болатын. Нәтижесінде тілдің әлеуметтік еңбекте пайда болғандығы пайымдауы, қызмет атқарып жүрген ағылшын тілі мұғалімдері арасынан, 90% үлесінде қолдау тапқан. Екінші сұрақ бойынша мұғалімдер тәжірибелік сабақтардың тиімділігін ерекше көрсеткен. Олардың 95.2%-ы сабақтарында тәжірибемен байланысты, яғни өмірлік жаттығулардың оқулықтағы әдеттегі жаттығулардан жақсырақ екендігімен келіскен.

Үшінші сұрақ сауалнамаға қатысқан мұғалімдердің алдына, студенттің ана тіліндегі тәжірибесіне орай, тілдің меңгерілу мәселесі қойылған болатын. Нәтижесінде «ингрессия» әдісінің қолданылуынан келіп шыққан пайымдауымызбен сауалнамаға қатысқан ағылшын тілі мұғалімдері 100% келіскен болатын. Қорытындылай айтқанда, нәтижесінде 90%-дан артық мұғалімдер, өз тәжірибелеріне сүйене тұра, ағылшын тілін оқыту әдістемесінде «ингрессияның» қолданылуынан шыққан тұжырымдарымызбен келіскен болатын.

Қорытынды

Қорытындылай келе, «ингрессия» әдісі ағылшын тілін оқытудағы маңызды рөл атқаратыны анық. Ол ағылшын тілін оқыту әдістерінің негізін ашып қана қоймай, мұғалімдердің қолданатын әдістемелерін тандауға көмектеседі. Сонымен қатар, заманауи оқыту әдістері арасында тиімді әдістерді бөліп шығаруда да жәрдемін береді. Мәдениаралық қарым-қатынастарда сөздердің нақты мағынасын түсінуге көмектесетін әдіс болып табылады. Сонымен қатар, бұл әдіс студенттердің танып-білу қабілеттерін қалай дамыту керек екендігін анықтауға жол ашады. Бұның барлығы ағылшын тілі мұғалімдерінің құзыреттілігін арттыру мақсатына сәйкес келеді.

Әдебиет:

1. ҚР Президентінің Жолдауы «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» Дереккөз: <https://primeminister.kz/kz/addresses/01092021> (өтініш берілген күні: 01.02.2022).
2. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. – Алматы: Эдельвейс, 2010. – 344 с.
3. Богданов А. Тектология: всеобщая организационная наука. – М.: Финансы, 2003. – 496 с.

4. Santos E. Blogs as a learning space: creating text of talks blogs // Contemporary issues in education research. – 2011. – Vol.1. №6. – P. 15-20.
5. Conejeros A.L., Fernandez A.O. Efficiency and effectiveness of drama techniques in the English classroom // XXIV International meeting of Young Linguists Association. – Autonomous University of Barcelona, 2009. – P. 1-10.
6. Li X. Research on English situational teaching in primary schools in China-based on the statistics and analysis of CNKI journals and theses from 2014 to 2019 // English Language Teaching. – 2020. – Vol.13. №5. – P. 101-109.
7. Pongsukvajchakul P. Language learning strategies used in English writing by Thai undergraduate students // Shanlax international journal of education. – 2021. – Vol.9. №2. – P. 54-59.
8. Arung F., Rafli Z., Dewanti R. I prefer my own ways to Acquire my English speaking skills // International journal of higher education. – 2020. – Vol.9. №1. – P. 32-43.

References:

1. ҚР Президентінің Жолдауы «Ғалым бiрлiгi және зһыжелi реформалар – ел өркендеуiнiң берiк негiзi» Дереккөз: <https://primeminister.kz/kz/addresses/01092021> (өтiнiш берiлген күнi: 01.02.2022).
2. Kunanbaeva S.S. Teoriya i praktika sovremennogo inoyazychnogo obrazovaniya. – Almaty: Edel'vejs, 2010. – 344 s.
3. Bogdanov A. Tektologiya: vseobshchaya organizacionnaya nauka. – M.: Finansy, 2003. – 496 s.
4. Santos E. Blogs as a learning space: creating text of talks blogs // Contemporary issues in education research. – 2011. – Vol.1. №6. – P. 15-20.
5. Conejeros A.L., Fernandez A.O. Efficiency and effectiveness of drama techniques in the English classroom // XXIV International meeting of Young Linguists Association. – Autonomous University of Barcelona, 2009. – P. 1-10.
6. Li X. Research on English situational teaching in primary schools in China-based on the statistics and analysis of CNKI journals and theses from 2014 to 2019 // English Language Teaching. – 2020. – Vol.13. №5. – P. 101-109.
7. Pongsukvajchakul P. Language learning strategies used in English writing by Thai undergraduate students // Shanlax international journal of education. – 2021. – Vol.9. №2. – P. 54-59.
8. Arung F., Rafli Z., Dewanti R. I prefer my own ways to Acquire my English speaking skills // International journal of higher education. – 2020. – Vol.9. №1. – P. 32-43.